

Організаційні питання

Україна на рівні з іншими державами впроваджує нові методи та механізми боротьби з організованою злочинністю

Катерина ЯКОВЕНКО
юрист EQUITY, м. Київ

У липні 2019 року на засіданні Ради безпеки ООН з обговорення загроз міжнародному миру та безпеці було виділено пріоритети заходів реагування у боротьбі з організованою злочинністю. Серед них — держави повинні забезпечувати узгодженість між національним законодавством у боротьбі зі злочинністю та міжнародними документами, зокрема Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності, забезпечувати належну професійну підготовку співробітників правоохоронних та прикордонних органів, нарощувати їх потенціал, посилювати міжнародне та міждержавне співробітництво, включаючи обмін інформацією та оперативними даними.

Організована злочинність

Тож світ у межах діяльності міжнародних організацій удосконалює методи та заходи боротьби з організованою злочинністю.

Зокрема, сьогодні діяльність Інтерполу (Міжнародної організації кримінальної поліції) зосереджена навколо трьох глобальних програм боротьби зі злочинністю — боротьби з міжнародним тероризмом, організованою злочинністю та кіберзлочинністю, що функціонують у межах спеціальних проєктів та операцій.

Ця діяльність не обмежується жодним регіоном. Наприклад, у рамках боротьби з міжнародним тероризмом є такі проєкти, як «Nexus» із фокусом на країні Європи, «Pacific» (країни Південно-Східної Азії та Тихоокеанські острови), «Kalkan» (країни Середньої Азії), «Amazon» (країни Південної та Центральної Америки), «MiddleEast» (країни Середнього Сходу) та «Baobab» (країни Африки).

Боротьбою з кіберзлочинністю держави — учасниці Інтерполу займаються в межах спецоперацій «Unmask», «Strikeback», «Aces», «Simbotnet», «Singapore» тощо, а в рамках боротьби з організованою злочинністю функціонують проєкт «Форталеза» (Project Fortaleza), що охоплює країни Латинської Америки та Карибського басейну, і проєкт «Міленіум» (Project Millennium) — переважно країни СНД.

Саме в рамках проєкту «Міленіум» Україна співпрацює із 42 державами-учасницями у боротьбі з транснаціональною есвайською організованою злочинністю з метою попередження поширення та нейтралізації впливових есвайських злочинних угруповань країн Східної Європи та Кавказу на території Європейського Союзу, які займаються торгівлею наркотиками, людьми, транспортом та вогнепальною зброєю, фінансовою злочинністю та легалізацією (відмиванням) доходів.

У травні 2018 року Україна на міжнародній зустрічі учасників проєкту «Міленіум», що відбулась у Львові, пріоритетними напрямками своєї діяльності визначила посилення взаємодії з державами — учасницями проєкту в протидії організованій злочинності. Зокрема, у рамках зустрічі розглядалися питання обміну інформацією про осіб із статусом, який ще не було криміналізовано в українському законодавстві — «зловідв у законі», лідерів та членів злочинних угруповань, об'єднання зусиль країн щодо протидії організованій злочинності.

Йдеться про спеціальну базу даних проєкту — Criminal Analysis File (CAF), дані в яку вносяться за результатами обміну оперативною та розвідувальною інформацією між правоохоронними органами країн-учасниць.

CAF містить інформацію про персональні дані, біометрію, спільників, належність до злочинних організацій, їх місця функціонування та впливу, персональні

ідентифікатори її членів (татування, фізіологічні особливості), так само як і відомості про «зловідв (ворів) у законі» (Thieves in Law). CAF надає країнам-учасницям зібрані дані про високопоставлених членів організованих злочинних груп, якими останні можуть користуватись у своїй службовій діяльності. Вказаною базою проєкту активно користуються українські правоохоронні органи.

Найчастіше, українські правоохоронці використовують відомості з бази проєкту «Міленіум» для проведення оперативно-розшукових або контррозвідувальних заходів, у ході яких можуть обмінюватись оперативною інформацією

Проте в останні роки в Україні збільшується кількість державних органів, які можуть напрямом обмінюватись оперативною інформацією зі своїми іноземними колегами, що стосується питань організованої злочинності.

Зокрема, під час згадуваної міжнародної зустрічі у Львові проєкту «Міленіум» українською стороною було повідомлено про план створити спеціальний підрозділ Національної поліції, спрямований на боротьбу з організованою злочинністю в Україні.

У жовтні 2019 року, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 867 було створено територіальний

Діяльність Інтерполу зосереджена навколо трьох глобальних програм — боротьби з міжнародним тероризмом, організованою злочинністю та кіберзлочинністю

з правоохоронними органами іноземних країн. Наслідком таких заходів, наприклад, може стати заборона іноземцю в'їзду в Україну або ж, навпаки, заборона громадянину України в'їзду на територію інших країн.

На практиці правоохоронці не розкривають інформацію про внесення особи в базу проєкту «Міленіум», у зв'язку з чим адвокати стикаються з проблемами в отриманні інформації про наявність даних щодо свого клієнта в базі проєкту та обсягу таких відомостей. Тому що інформацію можна отримати лише шляхом звернення до Комісії з контролю за файлами Інтерполу із запитом на розкриття інформації (Request for access) про особу.

Посилення державних органів

Обмін інформацією між українськими та іноземними правоохоронними органами, у тому числі з Європейським поліцейським управлінням (Європол) у сфері боротьби із організованою злочинністю, забезпечується за двосторонніми та багатосторонніми угодами.

Наприклад, пряме співробітництво Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України з правоохоронними органами Республіки Франція, Австрія, Словачької та Чеської Республік щодо обміну інформацією забезпечується в рамках двосторонніх урядових угод про співробітництво від 30 червня 1997 року, 3 вересня 1998 року, 5 грудня 2000 року та від 21 листопада 2013 року.

Новостворений Департамент стратегічних розслідувань Нацполіції за Угодою між Україною та Європейським поліцейським співробітництвом (ратифікована Законом України № 2129-VIII від 12 липня 2017 року) може безпосередньо здійснювати обмін інформацією з Європолем та правоохоронними органами іноземних держав.

На цьому реформування кримінальної поліції щодо боротьби з організованою злочинністю не завершлось. У березні 2020 року наказом Національної поліції України № 202 у складі кримінальної поліції центрального апарату Національної поліції України створено Департамент захисту інтересів суспільства і держави, одним із завдань якого є здійснення оперативно-розшукової діяльності з попередження, виявлення та припинення правопорушень, у тому

► стор. 15

◀ стор. 14

числі вчинених учасниками та членами організованих груп і злочинних організацій.

Департаменти стали одними із ланок державних структур, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, серед яких, як визначено статтею 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», є підрозділи Служби безпеки України, органи прокуратури, доходи і зборів, Державної прикордонної служби України, державного фінансового контролю, органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори, розвідувальний орган Міністерства оборони України, Служба зовнішньої розвідки України, Національне антикорупційне бюро України.

З вересня 2020 року до органів, що можуть повноцінно здійснювати боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю, також приєдналися розвідувальні органи.

Так, 17 вересня 2020 року Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про розвідку». Згідно з його положеннями, розвідувальними органами в Україні є розвідувальні органи Міністерства оборони України, Служба зовнішньої розвідки України та розвідувальний орган Державної прикордонної служби України.

Як одну з основних функцій розвідувальних органів Законом України «Про розвідку» визначено, зокрема, участь у боротьбі з тероризмом, транснаціональною організованою злочинністю та іншою злочинною діяльністю, що становлять зовнішню загрозу національній безпеці України.

Фактично до ухвалення Закону України «Про розвідку» в нашій державі деюре не існувало розвідувальних заходів. Правову основу діяльності розвідувальних органів становив Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», у зв'язку з чим усі розвідувальні заходи в державі проводили як оперативно-розшукові. Проте розвідувальна та правоохоронна діяльність мають різну кінцеву мету. Зокрема, результатом розвідувальної діяльності є здобути розвідувальна інформація, яка не обов'язково має наслідком відкриття кримінального провадження, а результатом правоохоронної діяльності — розслідування злочину.

Ухвалення Закону України «Про розвідку» також «розблокувало» Закон України «Про Службу зовнішньої розвідки України» у новій редакції, який уперше за 15 років існування цього органу закріпив його правовий статус діяльності як суб'єкта розвідувального співтовариства. Відтепер Закон України «Про розвідку» також дозволяє розвідувальним органам напрямом обмінюватись інформацією з компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями за принципом взаємності.

Так, новий Закон України «Про розвідку» фактично запровадив в українській юридичній термінології не тільки нові поняття «розвідувальні заходи», «розвідувальна інформація» та «розвідувальна таємниця», але й нові методи у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю на рівні проведення розвідувальних заходів. Тому на практиці дізнатися, яким правоохоронним

або розвідувальним органом проводяться оперативні та/або розвідувальні заходи стосовно особи стає дедалі складніше. Це вимагає від адвоката індивідуального підходу у проведенні заходів щодо отримання інформації з відповідних органів про особу, якій надається права допорога. Зокрема, необхідно звертати увагу на сферу діяльності клієнта, його бізнес-партнерів, родинні зв'язки, кількість активів, їх місцезнаходження за межами України тощо.

Наприклад, перевірити інформацію про те, чи проводиться обмін інформацією про клієнта Нацполіцією з Європолем або з іншими іноземними компетентними правоохоронними органами через Європол, особа може через запит на доступ до відомостей про обробку її персональних даних Європолем, який подається через компетентний орган держави — члена організації.

Старі/нові покарання

Третім кроком на шляху посилення боротьби з організованою протизаконною діяльністю злочинних спільнот в Україні стало реформування законодавства.

Цьдеться про внесення змін до Кримінального кодексу (КК) України в частині розширення складу злочинної статті 255 та криміналізації статусу «вор в законі» та поняття «злочинне зібрання (сходка)», «злочинний вплив».

Відповідно до Пояснювальної записки, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» спрямований на припинення діяльності злочинних спільнот, учасників таких спільнот, притягнення до кримінальної відповідальності «фактично у законі», а також інших учасників злочинних спільнот та осіб, причетних до створення та функціонування злочинних спільнот.

Проєкт цього закону ще у грудні 2019 року було зареєстровано за ініціатииви Президента України як невідкладний, проте, з поправками ухвалений лише 4 червня 2020 року.

КК України було доповнено новими статтями, зокрема, статтями 255¹ — «Встановлення або поширення злочинного впливу», 255² — «Організація, сприяння в проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці)» та 255³ — «Звернення за застосуванням злочинного впливу», а статтю 255 доповнено частиною 4 про відповідальність за «створення злочинної спільноти, тобто об'єднання двох чи більше злочинних організацій, керівництво такою спільнотою». Цим же законом надане визначення термінам «злочинний вплив» та «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі».

Проте і до такої криміналізації отримана українськими правоохоронними органами від іноземних колег інформація відповідного змісту фактичного «відзеркалювалась» в українському законодавстві як власне кримінально-карне діяння. Наприклад, в одній із справ вирішувалося питання про обрання особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі (екстрадиційний арешт) до вирішення питання про його видачу (екстрадицію) та фактичну передачу компетентним органам іноземної держави для можливос-

ті останніми притягнення особи до кримінальної відповідальності за «зайняття вищого становища в злочинній ієрархії» (ухвала Малиновського районного суду м. Одеси від 8 травня 2020 року у справі № 521/7130/20, залишена без змін ухвалою Одеського апеляційного суду від 16 червня 2020 року).

Судді апеляційного суду, залишаючи в силі ухвалу слідчого судді про обрання запобіжного заходу, дійшли висновків про необхідність кваліфікувати саме дії особи, а не злочин, за ознаками якого ця особа притягувалась до кримінальної відповідальності запитуючою стороною.

Колегія погодилась із тим, що законодавство запитуючої та запитуваної держави не повинно бути дзеркально точним, тому частина 1 статті 255 КК України була найбільш наближеною до опису злочину, передбаченого за законодавством іноземної держави, диспозиція якої передбачає, зокрема, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності.

Водночас отримана українськими правоохоронними органами інформація про статус «вора в законі» в країнах громадянства затриманих слугувала однією з підстав для примусового видворення (наприклад, постанова Першотравневого районого суду м. Чернівців від 3 березня 2020 року у справі № 725/1258/20), редакції іноземця за межі території України (наприклад, постанова Верховного

Суду від 19 листопада 2020 року у справі № 743/859/20), а також скасування дозволу на імміграцію (наприклад, постанова Першого апеляційного адміністративного суду від 11 лютого 2020 року у справі № 200/9638/19-а).

Із набранням 27 червня 2020 року чинності згадуваним вище Законом № 671-IX можна говорити про посилення відповідальності за участь у злочинній організації, оскільки його норми передбачають відповідальність без наявності кваліфікуючих обставин, зокрема мети створення злочинної організації, участі з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також передбачає конфіскацію майна. Таку думку поділяють апеляційні суди під час перегляду ухвал слідчих суддів про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (наприклад, ухвала Київського апеляційного суду від 10 листопада 2020 року у справі № 757/43810/20-к).

Таким чином, реалії сьогодення показують, що Україна на рівні з іншими державами впроваджує нові методи та механізми боротьби з організованою злочинністю. Це, по-перше, забезпечується оновленням відповідного законодавчого масиву, по-друге, появою нових органів, видів та методів обміну інформацією, зокрема у рамках міжнародного співробітництва, що на практиці не завжди супроводжується добрими намірами боротьби з організованою злочинністю, а іноді — тиском на особу чи її бізнес, що створює нові виклики для адвоката у протидії такому тиску.

РЕКЛАМА

ТРАДИЦІЇ В ПРАВІ

Судові спори та арбітраж

Енергетика та енергозбереження

Антимонополне та конкурентне право

Будівництво та нерухомість

Корпоративне право та M&A

вул. Хрещатик, 12 м. Київ, Україна

www.antikalaw.com.ua

Тел./факс: +380 44 390 09 20/21

office@antikalaw.com.ua

96337
у випадку ДТП-ПТСА

ПЕРЕДПЛАТА

журнал
«Український адвокат»

ОФОРМИТИ ПЕРЕДПЛАТУ ТА ПРИДБАТИ ПРОЦЕДУРУ ВИДАВництва ВИ МОЖЕТЕ У ВІДПІСІ ПРОДАЖІВ П'ЯТ-ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА

16 лютого 2013 року журнал «Український адвокат» було визначено як друковане видання для офіційного опублікування рішень вищих органів адвокатського самоврядування — З'їзду адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України та Ради адвокатів України

Тел.: (044) 495-27-27
Факс: (044) 495-27-77
www.pravo.ua